

ODABRANA DELA DŽONA STAJNBEKA

O MIŠEVIMA I LJUDIMA

PLODOVI GNEVA

ISTOČNO OD RAJA

DOBITNIK NOBELOVE NAGRADE

STAJNBEK

ISTOČNO OD RAJA

Preveo
Veljko Nikitović

Laguna

Naslov originala

John Steinbeck
EAST OF EDEN

Copyright © John Steinbeck, 1952

Copyright renewed © Elaine Steinbeck, Thom Steinbeck,
and John Steinbeck IV, 1980

Translation copyright © za srpsko izdanje 2015, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

PASKALU KOVIĆIJU

Dragi Pite,

Naleteo si na mene dok sam deljao nekakvu figuricu od drveta i rekao: „Što ne napraviš nešto za mene?“

Upitao sam šta bi želeo, a ti si rekao: „Kutiju.“

„Za šta?“

„Da u nju staviš stvari.“

„Kakve stvari?“

„Šta god imaš“, rekao si.

E pa, evo tvoje kutije. Gotovo sve što imam je u njoj, a nije puna. U njoj su bol i uzbuđenje, i dobra i loša osećanja, i zle i dobre misli – zadovoljstvo crtanja i neko očajanje i neopisiva radost stvaranja.

A povrh ovoga i sva zahvalnost i ljubav koje osećam prema tebi.

A ipak kutija nije puna.

Džon

PRVI DEO

Prvo poglavlje

(1)

Dolina Salinas se nalazi u Severnoj Kaliforniji. To je duga, uza-
na udolina između dva planinska lanca, a reka Salinas krivuda
i vijuga sredinom dok se konačno ne obruši u zaliv Monterey.

Pamtim imena koja sam u detinjstvu davao travama i tajan-
stvenom cveću. Pamtim gde žaba krastača može da živi i u koje
vreme se ptice bude leti – i kako su mirisali cveće i godišnja
doba – kako su ljudi gledali i hodali, pa čak i mirisali. Pamćenje
mirisa je vrlo izdašno.

Pamtim da su planine Gebilejn, na istočnoj strani doline,
bile svetle, živahne planine, pune sunca i divote i nekakvog
zova, tako da poželite da se ispnete na njihovo toplo pobrđe kao
što želite da se popnete u krilo voljene majke. Bile su to planine
što su mamile strašću mrkih pašnjaka. Santa Lučija planine su
na zapadu štrčale put neba i delile dolinu od otvorenog mora, a
bile su tajanstvene i nabrane – neprijateljske i pogibeljne. Uvek
sam u sebi otkrivao strah od zapada i ljubav prema istoku. Ne
mogu uopšte da kažem otkud mi takva ideja, sem možda zato
što je jutro dolazilo preko vrhova Gebilejna, a noć se spuštala

sa grebena Santa Lučije. Može biti da je rađanje i umiranje dana imalo nekog udela u mom doživljaju ova dva planinska niza.

S obe strane doline su sa brdovitih gudura klizili potočići i obrušavali se u korito reke Salinas. Za kišnih godina, zimi, potoci bi nadošli, pa bi nabujali reku sve dok ova ponekad ne pomahnita i proključa, bremenitih obala, i tada je bila rušilac. Reka bi zatrla rubove imanja i sprala čitava jutra zemlje; urušila bi staje i kuće, da otplove daleko klateći se. Hvatala bi u zamku krave i svinje i ovce i davila ih u svojoj blatnjavoj mrkoj vodi i odnosila ih u more. A onda, kada dođe okasnelo proleće, reka se povuče u svoje korito i ukažu se peščane obale. A leti reka uopšte nije tekla iznad zemlje. Zaostalo bi nešto bara na mestima dubokih virova, ispod visoke obale. Lale i trave bi ponovo nikle, a vrbe se ispravile s nanosima bujica na višim granama. Salinas je bila reka samo deo godine. Letnje sunce je teralo pod zemlju. To uopšte nije bila lepa reka, ali je bila jedina koju smo imali, pa smo se zbog toga njom hvalili – koliko je opasna bila za vlažne zime i koliko je suva bila za sušnog leta. Možete se hvalisati bilo čime ako je to sve što imate. Možda je, što manje imate, to veća potreba da se hvališete.

Tlo doline Salinas, između planinskih lanaca i ispod pobrđa, ravno je zato što je ova dolina nekada bila dno sto milja duge morske uvale. Ušće reke kod Mos Lendinga je pre mnogo vekova bilo ulaz u taj dugi morski zaliv. Jednom je, pedeset milja niz dolinu, moj otac kopao bunar. Bušilica je u početku naišla na površinsku zemlju, pa onda na šljunak, pa onda na beli morski pesak pun školjki, pa čak i komada riblje kosti. Bilo je to dvadeset stopa peska, a onda ponovo crna zemlja, čak i komadi sekvoje, tog neuništivog drveta što ne truli. Pre morskog zaliva dolina je morala biti šuma. A te stvari su se dogodile upravo ispod naših nogu, i meni se čini da ponekad noću mogu da osetim i more i šumu sekvoja pre njega.

Na prostranim ravnim poljima doline površinski sloj zemlje je dubok i plodan. Potrebna joj je samo zima bogata kišom pa

da bukne u travu i cveće. Prolećno cveće u vlažnoj godini bilo je neverovatno. Čitavo dno doline, isto kao i pobrđa, bilo bi zastrto vučikom i makom. Jednom mi je neka žena rekla da će cveće u boji izgledati jasnije ako mu se doda nekoliko belih cvetova da se boje istaknu. Svaka latica plave vučike je oivičena belim, tako da je polje vučike plavlje nego što možete zamisliti. A ove su bile protkane kalifornijskim makovima. Oni su takođe bili jarke boje – ne narandžaste, ne zlatne, već ako bi čisto zlato bilo tečno i moglo da se umuti u krem, taj zlatni krem bi bio poput boje makova. Kada se njihova sezona završi, nikne žuta slačica i visoko izdžiklja. Kada je moj deda dolazio u dolinu, slačica je bila tako visoka da se čoveku na konju videla samo glava iznad žutog cveća. Na proplancima bi trava bila posuta ljutićima, čuvarkućama, žutim ljubičicama s crnim središtem. A malo kasnije, u sezoni, bilo bi tu crvenih i žutih ponjava indijanskog lisičjeg repa. Bilo je to cveće otvorenih predela izloženih suncu.

Ispod moćnih hrastova, senovitih i sumornih, cvetala je vilina kosa i širila ugodan miris, a pod mahovinom obraslim obalama vodenih tokova visile su čitave pregršti vodene i zlatne paprati. Bilo je tu onda i divljih zumbula, sićušnih lantana, krembelih, gotovo grešnog izgleda, a oni su bili tako retki i čarobni da bi se dete, našavši neki, osećalo izabranim i izuzetnim tokom čitavog dana.

Kada dođe jun, trava pri vrhu klone i postane mrka, i brda promene boju u mrku koja nije mrka već zlatna i šafranasta i crvena – neopisiva boja. I od tada pa do sledećih kiša zemlja se sušila i potoci su prestajali da teku. Po površini tla su se javljale pukotine. Reka Salinas je nestajala pod peskom. Vetar je duvao dolinom, podižući prašinu i slamke, a postajao je jači i oštrij što je prodirao južnije. Bio je to razdražujući vetar, a čestice prašine su se ubadale u kožu ljudi i pekle im oči. Muškarci koji su radili na poljima nosili su naočare i vezivali marame preko nosa da se zaštite od prašine.

Zemlja je u dolini bila duboka i izdašna, ali su padine brda imale na sebi samo ljusku zemlje, ne dublju od korena trave; a što ste išli dalje uz brdo, to je sloj zemlje bivao tanji, sa stena- ma što su virile kroz nju, sve dok na rubu šikare ne bi prešla u nekakav suvi kremeniti šljunak što je zaslepljujuće odbijao vrelo sunce.

Govorio sam o plodnim godinama kada je padavina bilo u izobilju. Ali bilo je i sušnih godina, a one su unosile užas u dolinu. Voda je dolazila u tridesetogodišnjim ciklusima. Bilo bi pet ili šest sočnih i divnih godina, kada je moglo pasti devet- naest do dvadeset pet inča kiše. A onda bi došle sušne godine, i ponekad bi palo samo sedam ili osam inča kiše. Zemlja se sušila, a trava bi iznikla bednih par inča visoko i u dolini bi se javila velika ogoljena, krastava mesta. Moćni hrastovi su popri- mali mrzovoljan izgled, a grmlje kadulje je bilo sivo. Zemlja je pucala, izvori su presušivali i stoka je ravnodušno grickala suve grančice. Tada bi farmeri i rančeri bili ispunjeni odvratnošću prema dolini Salinas. Krave bi omršale i ponekad crkavale od gladi. Ljudi bi morali da tegle vodu u buradima do svojih farmi samo za piće. Neke porodice bi sve prodavale gotovo u bescenje i selile se. I nikad se nije dogodilo da se za sušnih godina ljudi sećaju rodnih godina, a i tokom izdašnih su sasvim zaboravljali na one sušne. Uvek je bilo tako.

(2)

I to je bila duga dolina Salinas. Njena istorija je bila poput one ostatka države. U početku su tu bili Indijanci, inferiorna rasa bez energije, domišljatosti ili kulture, ljudi koji su živeli na crvima i skakavcima i ljuskarima, suviše lenji da love ili ribare. Jeli su ono što su mogli da uzberu i nisu radili ništa. Za brašno su mrvili gorke žireve. Čak je i njihovo ratovanje bilo dosadna pantomima.

Onda su čvrsti, grubi Španci došli da istražuju, pohlepni i realistični, a bili su lakomi i na zlato i na Boga. Sakupljali su duše i sakupljali su dragulje. Pokupili su planine i doline, reke i čitave horizonte, način na koji je čovek sada mogao da stekne tapije za građevinske parcele. Ti čvrsti, sasušeni ljudi, selili su se nemirno duž obale. Neki od njih su zadržali imanja prostrana kao kneževine, koja su im darivali španski kraljevi koji nisu imali ni najmanju predstavu o daru. Ti prvi posednici su živeli u siromašnim feudalnim naseljima, a njihova stoka je lutala slobodno i množila se. Povremeno su posednici ubijali stoku zbog kože i masti, a meso ostavljali lešinarima i kojotima.

Kada su Španci došli, morali su svemu što ugledaju da daju ime. To je prva dužnost svakog istraživača – dužnost i povlastica. Morate imenovati stvar pre nego je upišete u svoju, rukom crtanu, mapu. Naravno, oni su bili religiozni ljudi, a ljudi koji su umeli da čitaju i pišu, koji su vodili beleške i crtali mape, bili su žilavi, neumorni sveštenici koji su putovali s vojnicima. Tako su prva imena mesta bila imena svetaca ili crkvenih praznika što su slavljani na stajalištima. Ima mnogo svetaca, ali oni nisu neiscrpni, tako da nalazimo ponavljanja u prvom davanju imena. Imamo San Migel, Sv. Mihajlo, San Ardo, San Bernardo, San Benito, San Lorenzo, San Karlos, San Fransiskito. A onda praznici – Natvidad, Božić; Nasimiento, Hristovo rođenje; Soledad, Samoća. Ali mesta su takođe bila nazivana i po tome kako se ekspedicija osećala u to vreme: Buena Esperansa, dobra nada; Buena Vista, zato što je pogled bio lep; a Ćualar zato što je bio divan. Sledila su opisna imena: Paso de los Robles, zbog hrastovog drveća; Los Laureles, zbog lovora; Tularsitos, zbog trske u močvari; a Salinas zbog lužine, koja je bila bela kao so.

A onda su mesta dobijala nazive po viđenim životinjama i pticama – Gebilejnz po sokolovima što su leteli u planinama; Topo po krtici; Los Gatos po divljim mačkama. Sugestije su ponekad dolazile od prirode samog mesta: Tasahara, šolja i

tanjirić; Laguna Seka, suvo jezero; Koral de Tiera za zemljani bedem; Paraizo, zato što je bio poput raja.

Onda su došli Amerikanci – pohlepniiji zato što ih je bilo više. Oni su uzeli zemlju, prepravili zakone da bi svoje tapije učinili valjanim. I farmerske tvrđave su se raširile zemljom, prvo u dolinama, a onda po padinama brda, malene brvnare pokrivene otpacima sekvoja, obori od rascepanih motki. Gde god iz zemlje izbije kap vode, pojavi se kuća i porodica počne da raste i umnožava se. U dvorištima pred kućom zasađivani su useci crvenih geranijuma i grmovi ruža. Kolski tragovi lakih kola zamenili su utrte staze, a polja kukuruza, ječma i pšenice četvrtasto su se izdvajala iz žute slačice. Svakih deset milja, duž drumova, zadesile su se trgovačke radnje i kovačnice i to je postalo jezgro malih gradova, Bredlija, King Sitija, Grinfilda.

Amerikanci su najviše nastojali da nazivaju mesta po ljudima, a onda Španci. Pošto su doline naseljene, imena mesta upućuju više na stvari koje su se tu dogodile, a to su za mene najprivlačnija od svih imena, zato što svaki naziv ukazuje na priču koja je bila zaboravljena. Mislim na Bolsa Nueva, nova torba; Morokoho, ćopavi Mavar (ko je on bio i kako je ovamo došao?); Vajld Hors Kenjon i Mastang Grejd i Šrt Tejl Kenjon. Nazivi mesta povlače za sobom odgovornost ljudi koji su im dali ime, s poštovanjem ili bez poštovanja, opisno, bilo poetično ili pogrdno. Bilo šta možete nazvati San Lorenzo, ali Kanjon repa od košulje ili Ćopavi Mavar nešto je sasvim drugo.

Vetar je fjukao naseljima posle podne i farmeri su stali da sade miljama duge vetrobrane eukaliptusa, da bi sprečili da se izorana zemlja raznese. Takva je otprilike bila dolina Salinas kada je moj deda doveo svoju ženu i naselio se u podnožju brda, istočno od King Sitija.

Drugo poglavlje

(1)

Moram da se oslonim na govorkanje, na stare fotografije, na prepričavane priče i na sećanja koja su maglovita i pomešana sa legendama, da bih pokušao da vam ispričam o Hemiltonovima. Oni nisu bili značajni ljudi, pa postoji malo zapisa koji se odnose na njih, osim uobičajenih papira o rođenju, venčanju, zemljišnom vlasništvu i smrti.

Mladi Semjuel Hemilton potiče sa severa Irske, kao i njegova žena. On je bio sin sitnih zemljoradnika, ni bogatih ni siromašnih, koji su živeli u jednoj kamenoj kući, na zakupljenoj zemlji tokom mnogo vekova. Hemiltonovi su uspevali da budu neobično dobro odgojeni i načitani; i kao što je to često slučaj u toj zelenoj zemlji, bili su povezani i u srodstvu s veoma važnim i sasvim nevažnim ljudima, tako da im je jedan rođak mogao biti baronet, a drugi prosjak. Naravno, i oni su bili potomci drevnih kraljeva Irske, kao što je to svaki Irac.

Zašto je Semjuel napustio kamenu kuću i zelena polja svojih predaka, ne znam. On se nikada nije bavio politikom, tako da nije verovatno da je progнан zbog optužbe za odmetništvo, a

bio je veoma pošten, što isključuje policiju kao glavnog pokretača. U mojoj porodici se govorkalo – nije to bilo čak ni govorkanje, već pre neko neizrečeno osećanje – da ga je proterala ljubav, ali ne ljubav prema ženi kojom se oženio. Ali da li je to bila suviše uspešna ljubav, ili je otišao zbog neuspešne ljubavi, zaista ne znam. Mi smo uvek više voleli da mislimo da je bilo ono prvo. Semjuel je bio zgodan, šarmantan i vedar. Bilo je teško zamisliti da bi ga bilo koja seoska irska devojkica odbila.

Došao je u dolinu Salinas sasvim odrastao i snažan, pun domišljatosti i energije. Oči su mu bile veoma plave, a kad je bio umoran, jedno mu je malo bežalo u stranu. Bio je krupan čovek, ali i nežan na neki način. U prašnjavom stočarskom poslu on je uvek izgledao neokaljan. Imao je spretne ruke. Dobar kovač, tesar i drvodelja, mogao je svašta da napravi od drveta i metala. Većito je izmišljao nov način da napravi kakvu poznatu stvar, i pravio ih je bolje i brže, ali nikada u životu nije imao nikakvog dara da stvara pare. Drugi ljudi, koji su imali taj dar, uzimali su Semjuelove majstorije i prodavali ih, postajali bogati, a Semjuel je jedva sastavljao kraj s krajem čitavog života.

Ne znam šta je upravilo njegove korake prema dolini Salinas. Bila je neprilično mesto da u nju dođe čovek iz zelene zemlje, ali je on došao tridesetak godina pre isteka veka i doveo sa sobom svoju sićušnu Irkinju, škrtu, krutu ženicu, neduhovitu poput pileta. Ona je bila nepopustljivog prezbiterijanskog uma i moralnih nazora koji su skovali i stesali njen um tako da je čuva od gotovo svega što je bilo ugodno raditi.

Zaista ne znam gde je nju Semjuel sreo, kako ju je ispitao i oženio se. Mislim da je morala postojati neka druga devojkica utisnuta negde u njegovom srcu, jer je on bio zaljubljen čovek, a njegova žena nije bila od onih koje pokazuju svoja osećanja. Uprkos tome, za sve te godine, od njegove mladosti do smrti u dolini Salinas, nije bilo ni nagoveštaja da je Semjuel ikad otišao bilo kojoj drugoj ženi.

Kad su Semjuel i Liza došli u dolinu Salinas, sva ravničarska zemlja je bila zaposednuta, izdašna podnožja, mali plodni prevoji u brdima, ali bilo je još ivične zemlje za naseljavanje, pa se u jalovim brdima, na istoku od onog što je sad King Siti, naselio Semjuel Hemilton.

Postupio je po ustaljenom običaju. Zaposeo je četvrt vrste za sebe i četvrt vrste za svoju ženu, a pošto je ona bila trudna, zaposeo je i četvrt vrste za dete. Tokom godina se izrodilo devetoro dece, četiri dečaka i pet devojčica, a sa svakim rođenjem imanju je pridato još po četvrt vrste, pa je to činilo jedanaest četvrtina vrste, ili hiljadu sedamsto i šezdeset jutara.

Da je zemlja bila iole dobra, Hemiltonovi bi bili bogati. Ali imanje je bilo oporo i suvo. Na njemu nije bilo izvora, a površinska kora zemlje je bila tako tanka da su kroz nju probijale kremenite kosti. Čak su se i žbunovi kadulje borili da opstanu, a hrastovi su bili patuljastog rasta zbog nedostatka vlage. Čak je i za umereno dobrih godina bilo tako malo hrane da je stoka ostajala mršava, jureći naokolo u potrazi za dovoljnom količinom hrane. Sa svojih jalovih brda Hemiltonovi su mogli gledati dole na zapad i videti izdašnost zemlje u dolini i zelenilo oko reke Salinas.

Semjuel je kuću sagradio vlastitim rukama, pa je podigao ambar i kovačnicu. Vrlo brzo je ustanovio da čak i da je imao deset hiljada jutara brdovite zemlje ne bi mogao opstati na krševitom tlu bez vode. Njegove vešte ruke su napravile opremu za kopanje bunara, pa je kopao bunare na poljima srećnijih ljudi. Izmislio je i napravio vršalicu, pa se kretao preko ravničarskih farmi u vreme žetve, vršeći žito koje nije uspevalo na njegovoj farmi. A u svojoj kovačnici je oštrio plugove, popravljao drljače, spajao osovine i potkivao konje. Ljudi iz čitavog okruga su mu donosili alatke da ih popravi i dotera. Osim toga, oni su voleli da slušaju Semjuela kako priča o svetu, i njegova razmišljanja o pesništvu i filozofiji koji su postojali izvan doline Salinas.

Imao je snažan, dubok glas, lep i kad peva i kad govori, a pošto nije govorio narečjem, u njegovom govoru je bilo i uspona i prijatnog ritma i modulacije, što je činilo da zvuči ugodno u ušima čutljivih farmera iz ravnice. Oni su donosili i viski i, izvan domašaja kuhinjskog prozora i negodujućeg oka gđe Hemilton, potezali iz boce i žvakali zeleni divlji anis da suzbiju zadah viskija. Loš je bio dan kad oko kovačnice nije stajalo troje ili četvoro ljudi, slušajući Semjuelov čekić i njegovu priču. Zvali su ga smešni čudak, brižno odnosili njegove priče kućama, pa se čudili kako su se priče osipale uz put, jer one nikad nisu zvučale isto kada ih prepričaju u vlastitim kuhinjama.

Trebalo je da se Semjuel obogati od svoje bunarske opreme, vršalice i kovačnice, ali nije imao dara za posao. Njegove mušterije, uvek u stisci s novcem, obećavale su da će platiti posle žetve, a onda posle Božića, a onda posle sve dok konačno na to ne zaborave. Semjuel nije umeo da ih podseća. I tako su Hemiltonovi ostali siromašni.

Deca su pristizala redovno kao godine. Ono malo pre-zaposlenih doktora iz okruga nije često dolazilo na imanja zbog porođaja, osim kad se radost izvrgne u noćnu moru, pa su ostajali po nekoliko dana. Semjuel Hemilton je porađao svu svoju decu i kratko podvezivao pupčanu vrpcu, pljeskao stražnjice i pospremao nered. Kad mu se najmlađe dete rodilo s nekom malom smetnjom i stalo da modri, Semjuel je stavio svoja usta na bebina i uduvavao i isisavao vazduh sve dok beba nije sama prodisala. Semjuelove ruke su bile tako spretne i nežne da su ga susedi udaljeni i po dvadeset milja pozivali da pomogne pri porođaju. A on je bio jednako spretan s kobilom, kravom ili ženom.

Semjuel je na pristupačnoj polici držao veliku crnu knjigu na čijim je koricama u zlatotisku pisalo – *Kućni lekar dr Gana*. Neke stranice su bile savijene i satrte od upotrebe, a druge nikad nisu ugledale svetlo dana. Ko bi pogledao dr Gana, mogao je saznati istoriju bolesti Hemiltonovih. Upotrebljavane deonice

su bile – slomljene kosti, posekotine, modrice, zauške, ospice, krstobolja, šarlah, difterija, reuma, ženske bolesti, bruh i naravno sve što je u vezi s trudnoćom i rađanjem dece. Hemiltonovi mora da su bili ili srećni ili moralni, jer poglavlja o gonoreji i sifilisu nikad nisu bila otvorena.

Semjuelu nije bilo ravnog u smirivanju histerije i umirivanju prestrašenog deteta. U pitanju su bile ljubaznost njegovog jezika i blagost njegove duše. I upravo kakva je bila čistota njegovog tela, takva je bila i čistota njegovih misli. Ljudi koji su dolazili u njegovu kovačnicu da pričaju i slušaju prestajali su da psuju izvesno vreme, ne zbog ma kakvog obuzdavanja, već spontano, kao da tome tu nije bilo mesta.

Semjuel je uvek posedovao neku neobičnost. Možda se radilo o ritmu njegovog govora, a to je imalo uticaja u navođenju ljudi, i žena isto tako, da mu poveravaju stvari koje ne bi rekli rođacima ili bliskim prijateljima. Njegova blaga neobičnost ga je izdvajala i činila ga pouzdanim, osobom od poverenja.

Liza Hemilton je bila sasvim druga sorta Irkinje. Glava joj je bila sitna i okrugla, a sadržala je odlučna uverenja i skućene moralne vrednosti. Imala je dugme od nosa i čvrstu, malu uvučenu bradu, jednako stisnuta usta sve da je i božji anđeli od toga odvrćaju.

Liza je bila vredna, skromna kuvarica, a njena kuća – uvek je to bila njena kuća – bila je izribana, pometena i oprana. Nošenje dece joj nije mnogo smetalo – morala je da bude pažljiva najviše dve nedelje. Mora da joj je karlica bila od riblje kosti, jer je rađala krupnu decu jedno za drugim.

Liza je imala naročito razvijeno čulo za greh. Lenčarenje je bilo greh, i igranje karata, što je za nju bilo neka vrsta lenčarenja. Bila je podozriva prema zabavi, bilo da se radilo o plesanju ili pevanju ili samo o smehu. Ona je smatrala da su ljudi koji se dobro zabavljaju suviše skloni poroku. I to je bila sramota, jer je Semjuel bio čovek sklon smehu, ali ja mislim da je Semjuel bio suviše sklon poroku. Žena ga je štitila kad god je mogla.

Kosu je nosila uvek tesno priljubljenu uz glavu i vezanu pozadi u čvrstu punđu. I pošto ne mogu da se setim kako se odevala, mora biti da je nosila odeću koja joj je tačno pristajala. Nije imala ni mrve smisla za šalu i samo povremeno trunku reske dosetke. Plašila je svoje unuke jer nije pokazivala slabosti. Trpela je hrabro i ne žaleći se tokom života, uverena da je to bio način na koji je njen bog želeo da svako živi. Smatrala je da nagrade dolaze posle.

(2)

Ljude koji su među prvima dolazili na Zapad, naročito sa vlastitih i borbom stečenih farmica u Evropi, pa videli toliku zemlju koja se sticala potpisivanjem hartije i izgradnjom temelja, obuzimala je naizgled neutoljiva pohlepa za zemljom. Tražili su sve više i više zemlje – dobre zemlje ako je moguće, ali zemlje u svakom slučaju. Možda je u njima bilo tragova sećanja na feudalnu Evropu, gde su velike porodice postale i ostale velike zato što su posedovale stvari. Rani doseljenici su zaposedali zemlju koja im nije trebala i koju nisu mogli da koriste; zaposedali su bezvrednu zemlju samo da bi je posedovali. I sve dimenzije su se promenile. Čovek koji je mogao biti imućan na deset jutara u Evropi bio je ubog na dve hiljade jutara u Kaliforniji.

Dugo je potrajalo dok je sva zemlja u zabitim brdima kraj King Sitija i San Arda bila zaposednuta, a odrpane porodice su bile rasejane po brdima, dajući sve od sebe da iščeprkaju dovoljno za život iz tankog tvrdog tla. Oni i kojoti su vodili domišljate, beznadne živote, ispod ruba opstanka. Obrađivali su zemlju bez novca, opreme, oruđa, kredita i naročito bez znanja o novoj zemlji i nevični njenom korišćenju. Ne znam da li su im u tome pomagale božanstvena glupost ili jaka vera. Naravno, takva hrabrost je gotovo iščezla s lica zemlje. A porodice su morale opstati i napredovati. Imale su oruđe ili oružje

koje je isto tako gotovo iščezlo ili se možda samo uspavalo izvesno vreme. Pokazalo se da su se oni, zato što su verovali potpuno u pravednog, moralnog Boga, mogli u to uzdati i pustiti slabije jemce da brinu o njima samima. Ali ja mislim da su, zato što su verovali sami sebi i poštovali sebe kao individue, zato što su nesumnjivo znali da su korisni i potencijalno časni pojedinci, mogli poveriti Bogu vlastitu hrabrost i dostojanstvo i onda ih primiti nazad. Takve stvari su iščezle možda zato što ljudi više ne veruju sami sebi, a kada se to dogodilo, nije im preostalo ništa drugo osim da možda pronađu kakvog čvrstog, pouzdanog čoveka, makar bio i pogrešan, pa da se na njega svojski oslone.

Dok su mnogi ljudi došli u dolinu Salinas bez prebijene pare, bilo je i drugih koji su, pošto su prodali na drugom mestu, stigli s novcem da započnu novi život. Oni su obično kupovali zemlju, ali dobru zemlju, pa su gradili svoje kuće od tesane drvene građe i imali tepihe i mala bojena stakla na prozorima. Bilo je podosta takvih porodica i one su stekle dobru zemlju u dolini, uklonile žutu gorčicu i zasadile pšenicu.

Takav čovek je bio Adam Tresk.